

8. Blanický mýtus v soukolí českých dějin

PETR HLAVÁČEK

Prolog: o hoře a spícím vojsku

Snad každý Čech, který prošel zdejším školským systémem, zná alespoň v náznacích pověst o hoře Blaníku, v níž spí rytíři, kteří přijdou české zemi na pomoc, až bude nejhůře. Příběh o vojsku ukrytém v hoře, jež v určený čas přinese záchranu před hrozným nepřítelem, patří k základním *topoi* evropské tradice, která byla dále rozvíjena v rámci křesťanského Západu, jehož součástí jsou i české země. Nejde o motiv exkluzivně český, nýbrž o vyprávění, které je společné většině evropských, ba dokonce indoevropských národů.

Bojovníci-rytíři někam zmizeli, něco střeží, mají úkol, čekají a jednou se objeví... Z útroby země přijde spása, ať už z masivu Kyffhäuser v Durynsku, kde prý spí římský císař Fridrich Barbarossa, či z hory Rozbark u Bytomi jako vojsko sv. Hedviky zachraňující Slezsko. Anebo ze Sitna ve slovenských Štiavnických vrších. Případně z alpského Hochthronu, odkud rytíři pod vedením východofranckého krále Jindřicha Ptáčníka či římského císaře Karla V. vyrazí k poslednímu boji s Antikristem. Podobné posvátné hory nalezneme třeba v Anglii, Skotsku, Irsku, Francii a Dánsku, většinou spojené s pověstmi regionálního charakteru. Pouze Kyffhäuser se stal významným elementem národní mytologie, když byl starší (středověký) literární materiál rozpracován německými romantiky 19. století k povzbuzení celoněmeckého sebevědomí.

I český Blaník je od středověku opředen věncem příběhů, z nichž se právě v duchu romantismu a programu národní emancipace zrodil i komplexní kulturně-politický blanický mýtus. V této „pozdní době“, kdy Češi (přínejmenším v části svých intelektuálních elit) jakožto Evropané a západané intenzivně a s jistým chvěním promyšlejí svou „českou otázku“, získává Blaník opětovně důležitou dimenzi. Národní mýty, třeba i odkouzlené a zcivilněné, mají totiž i v dnešních dynamických („tekutých“) časech klíčový význam. Nikoliv jako nacionalistický obranářský koncept, který je zbraní vůči jiným národům nebo trapnou omluvou kolektivní pasivity, nýbrž jako společný příběh, který pomáhá utvářet komunitu sdílené odpovědnosti.

A klidně tomu můžeme říkat pěkně archaicky „národ“ (Češi) nebo „civilizace“ (Evropa, Západ). Blaník prostě není jen pozoruhodná hora kdesi ve středních Čechách. Je to hypertext, jehož prostřednictvím se můžeme dobrodružně prodírat, „proklikávat“ k obecně lidským otázkám. A právě k rekonstrukci blanického hypertextu by mohla posloužit i tato zdánlivě chaotická koláž těkavě shrnující žánrově rozličné reflexe hory Blaník s důrazem na 19. až 21. století.

O národní identitě většinou píše literáti, a tak máme dojem, že se skrývá ve slovech, ale jejím základem je krajina, její rostliny, zvířata a ptáci, jako jsou například vrána nebo skřivánek. Na fotografii vidíte již téměř mytický druh naší přírody – mandelíka hajního, který býval poměrně hojný, ale v Čechách nezahánil možná už dvacet let. Je to velká škoda, protože patřil mezi naše nejkrásnější ptáky. Svě jméno získal podle zvyku sedět na obilných mandelích a přehlížet své okolí (foto J. Hlásek).

◀ Blaník: žádný jiný vrchol českých dějin, a to ani Říp, není již celá staletí využíván či zneužíván jako posvátná hora, symbol domova, ale i národní kýč či politická záležitost. Je to tím, že Říp je zakotven v minulosti jako symbol příchodu Čechů do nové země, zatímco poselství Blaníku se týká budoucnosti.

Téměř neznámé vyobrazení svatého Václava nebo jiného ušlechtilého rytíře, socha z lipového dřeva ze Štýrska z roku asi kolem 1400. Štýrsko bylo krátkou dobu za vlády Přemysla Otakara II. součástí českého království; Zürich, Kunsthaus.

Blaník předmoderní: od proroctví k poutnímu místu

Mytická hora Blaník, vlastně hora dvojitá, tvořená Velkým a Malým Blaníkem, vstupuje do českých dějin koncem středověku jako fenomén církevně-politický, jemuž se věnovala už celá řada badatelů. Na počátku 15. století se poprvé objevují zprávy spojující Blaník s křesťanským nonkonformismem, případně s magií a pověrou. Synoda pražské arcidiecéze se roku 1404 zabývala pověrečnými poutěmi směřujícími na Blaník, přičemž podle arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazmburka jakýsi laik z blanického okolí prohlašoval, že je to posvátná hora, neboť jsou zde pochována těla svatých apoštolů Petra a Pavla. Jan Hus, který byl členem arcibiskupské komise zkoumající i další pověrečné poutě té doby, se roku 1405 o těchto poutích opět zmiňuje a v kázání z roku 1411 dodává, že díky zásahu pražského arcibiskupa jim bylo včas zamezeno.

Až ze 17. století pocházejí rukopisy tzv. Rožmberkova vidění, jež se hlásí do roku 1417. Přední český aristokrat Oldřich z Rožmberka, který kolísal mezi římskou církví a českou reformací čili husitstvím, měl mít vidění bolestného Krista, Jana Husa a sv. Václava, přičemž spatřil, jak „veliký a hrozný muž zapálil na hoře Blaníku velkou kupu slámy“. Oldřich z Rožmberka se prý kvůli tomu nakonec přiklonil k římské církvi a králi Zikmundovi Lucemburskému. Kdysi se uvažovalo, že iniciace blanických pověstí vznikla během 15. století právě v rožmberském okruhu jako ospravedlnění Oldřichovy koketérie s utrakvismem, nejspíše je však tzv. Rožmberkovo vidění až dílem pobělohorských jezuitů.

Skutečným zdrojem blanické mytologie je tak s velkou pravděpodobností proroctví jihočeského sedláka, vizionáře a kazatele Mikuláše Vlášnického, který ve druhé polovině 15. století kolem sebe shromáždil nonkonformní utrakvistickou komunitu. Z přelomu 16. a 17. století se nám dochoval záznam jeho *Velmi hrozného a strašlivého předpovědění*, v němž právě figuruje i Blaník. Jde vlastně o mravokárné napomenutí Mikulášových stoupenců, a to s výrazným eschatologickým akcentem. Pod horou Blaníkem dojde k bitvě cizích národů s Čechy, věrnými Kristově krvi, takže krev bojovníků tudy poteče jako voda. Čechové budou ovšem zachráněni: „Pán Bůh divně své vysvobodí, neb je oblak zaštití. Ti pak nepřátelé budou zmámeni sami se mordovati a potom Pán Bůh divnou pomoc svým učiní, a to z prostředku hory blanické, kteréž tu Pán Bůh divnou mocí chová tajně. A ty vyjduce a jiný jezdecky vyjduce, nepřátelé mordovati budou a je ze země ven vypudí.“

A je to tu! V nitru Blaníka prodlévá boží vojsko, které v jakési eschatologické bitvě vyjede Čechům jako Kristem vyvolenému národu na pomoc. Nelze vyloučit ani to, že v českém reformačním prostředí byl v návaznosti na proroctví Mikuláše Vlášnického učiněn vůdcem blanického vojska Jan Žižka a sv. Václav se jím stal až díky jezuitům v pobělohorském období. Zajímavý je doklad z roku 1543, kdy jakási žena z Kouřimi tvrdila na utrakvistické faře ve Vlašimi, že putuje na (Malý) Blaník, aby se zde modlila ke sv. Maří Magdaleně, z čehož vyplývá, že i během 16. století zůstávala hora součástí české sakrální topografie. K roku 1672 je právě tam zmiňována kaple sv. Maří Magdaleny, dnes zřícená, která byla cílem katolických poutí až do josefínských reforem konce 18. století. Blaník se tehdy objevoval jako posvátná hora například v *Proroctvích Siblyních* a *Proroctví slepého mládence*, skrze něž z prostředí katolických osvícenských kněží a intelektuálů stále více pronikal i do lidových vrstev. Více se o tom dočtete v závěrečných kapitolách knihy.

Blaník obrozenecký: osvícenská moralita a romantický příběh

Na počátku osvícenské reflexe blanického mýtu stojí takřka záhadná osobnost literáta Josefa Schiffnera, německo-jazyčného Čecha působícího v Praze, o jehož životě a názorech víme jen velice málo. Ten roku 1798 vydal německý

román *Zdenko von Zasmuk und seine Gefährten oder die im Berge Blanik eingeschlossenen Ritter*, který se už v následujícím roce dočkal českého vydání u Matěje Václava Krameria pod názvem *Zdeněk ze Zásmuk se svými tovaryši aneb Rytíři v Blanickém vrchu zavření*. Schiffnerův rytířský román se stal inspirací pro další německé a české pověsti, divadelní hry a básně, které v první polovině 19. století zaplavily města i venkov v českých zemích.

Hlavním hrdinou schiffnerovské verze je ahistorická postava Zdeňka ze Zásmuk, jenž se vydá na Blaník, kde kdysi v čele s Žižkou zle řádili husité, kteří pobořili blanický hrad. Jeho obránci pod velením rytíře Mainharda do jednoho padli a byli tajemně uvedeni do nitra Blaníku, odkud vyrazí na pomoc, až bude českému národu nejhůře. Právě k nim se připojil i vlastenecky (tj. katolicky a protihusitsky) smýšlející rytíř Zdeněk ze Zásmuk. Tato osvícenská moralita svým tématem vyhovovala i romantickým trendům, takže Václav Kliment Klicpera na ni roku 1818 navázal rytířskou hrou *Blaník*, v níž Zdeněk ze Zásmuk bojuje proti husitům pod svatováclavskou korouhví. A záhy tuto látku adaptoval Matěj Kopecký na loutkovou hru, populární zejména mezi venkovským obyvatelstvem.

Český filozof, básník a novinář František Matouš Klácel vytvořil roku 1836 báseň *Hlas z Blaníka*, v níž ovšem musel na nátlak cenzury Jana Žižku a Prokopa Holého nahradit sv. Václavem a sv. Vojtěchem: „Hurrah juž je tu čas! / Zbudte se, zbudte se bratři, / Václav vůdce je náš, on vede k slávě nás, / Vojtěch nám kazatel smělého.“ A dále: „Stojte! Stavte se v řad! / Čechia heslo je první.“ Právě Klácel inspiroval mladého sochaře Václava Levého, jenž v jeskyni Klácelka u Liběchova na Kokořínsku vytvořil v letech 1845–1850 i jakýsi alternativní Blaník se soškami Zdeňka ze Zásmuk a blanických rytířů.

Sláva Blaníku se šířila i prostřednictvím kramářských písní, takže se blaničtí rytíři stali i zdrojem všelijakých krutých či šprýmovných situací. Spisovatel a herec Josef Jiří Kolár, vyhledávající fantaskní polosvět hlavního města Prahy, v povídce *Krásná Majolena* popsal, kterak roku 1847 navštívil pražský blázeň u sv. Kateřiny, kde žila krásná Majolena z Vyšehradu, jež se spustila s důstojníkem Doninem: „Potom mi vypravovala, že Blaničtí rytíři svoje meče již mají nabroušené a že co nevidět zázračný vrch rozseme knoky své a že se vyřítí to udatné rytířstvo, v čele mají generála Donina – a že rozsekají všecky cizokrajné kolníky na caparty.“ Národovecký blanický patos totiž stále ještě nebyl samozřejmostí a třeba J. V. Frič v romantické truchlohře *Kochan ratiborský* z roku 1847 neváhal spojit Blaník s loupeživými rytíři, kde blanické vojsko vede jakýsi Duch blanický, jenž předá velení rytíři Kochanovi, aby pomstil smrt své matky.

V revolučním roce 1848, kdy v Praze vypukla tzv. Svatodušní bouře, svolával Hynek Veselý v básni nazvané *Blanická* na pomoc blanické rytíře, do jejichž čela svorně postavil sv. Václava, Jana Žižku i Jana Husa: „Horo, horo, vysoká jsi, / všem věrným Čechům svatá jsi! / Ty jsi plná bohatýrů, / padlých za vlast a za víru. / Na komoni svaté

V roce 2003 byl Načeradec vyhlášen městskou památkovou zónou. Mezi hlavními důvody ochrany je uvedeno málo dotčené panorama města, jemuž dominuje románská věž kostela sv. Petra a Pavla a řada klasicistních domů barokního stáří, ale přestavěná v 19. století, které leží podél hlavní načeradské ulice. Městečko má podobný charakter jako v 18. či 19. století hlavně proto, že obraz sídla není nově, mnohem vyšší budovy. Podobných míst je u nás již málo.

Básník Jaroslav Vrchlický, ležící, bdící: Na veliký pátek při pašijí hlase / vždycky jednou za rok Blaník otvírá se. / Zle je, zle je tomu, čí krok tam se šine, / musí čekat, musí, až rok zase mine („Balada blanická“, *Selské balady*, 1885).

kníže, / praporek stkvoucí pne do výše, / za ním Boží bojovníky / otec Žižka staví v šíky; / kněz jim žehná ani klečí / k svatě ozbrojeni seči. Aj! toť Mistr, kněz vojnů, / jehož popel plyne v Rýnu.“

Jako reakce na nenaplněné české ambice z časů „jara národů“ vznikla roku 1849 smutnohra Václava Klimenta Klicpery nazvaná *Svatoslav*, v níž vystupuje hrdina Svatoslav jako kníže z rodu Svatoplukova, někdejšího krále velkomoravského, a „blaničtí rytíři s meči obnaženými“ střeží svatováclavskou korunu, symbol českého národa a státnosti. Naopak Josef Kajetán Tyl sepsal v roce 1849 frašku *Jiříkovo vidění*, která má místy až groteskní charakter, když kritizuje českou pasivitu. Chudý čeledín Jiřík v ní totiž navštíví vnitřek Blaníku a udiveně volá: „Tohle je tedy ta Blanická jeskyně? I na mou kuši! Tady spí ta staročeská armáda! A tak tiše, jako by se jaktěživa už ani pohnout nechtěla.“

Blaník emancipační: od vlastenectví k politickému národu

Druhá polovina 19. století se však nese ve znamení občanské a politické emancipace českého národa. Rakouské císařství, které se roku 1867 proměnilo v dualistické Rakousko-Uhersko, se pro Čechy stalo školou parlamentarismu, obecní samosprávy i občanského sdružování, stejně jako prostředím kulturního a intelektuálního dospívání v moderní evropský národ. Blanická látka už nebyla jen útěšným šidítkem, ale též prostředkem ironické nadsázky glosující fungování české národní pospolitosti v rámci nadnárodní monarchie.

Avšak na počátku tohoto období stojí Bachův absolutismus padesátých let, který odstranil ústavnost a samosprávu a pronásledoval národní a občanské emancipační hnutí. V roce 1855 poprvé vychází román Boženy Němcové *Babička*, který je oslavou českého venkovského a rodinného života, byť v idealizované, a tudíž nikdy neexistující formě. A v něm se Barunka, klečící u babiččinyh nohou, vážně stařenky táže: „Jaké to je proroctví, co jste nám povídala, víte, o blanických rytířích?“ Ze slov Němcové slyšíme obavu o další osudy národní existence, poněvadž obnova občanských svobod se zdála v nedohlednu.

Avšak o pár let později je situace již jiná, rakouské císařství se změnilo v konstituční monarchii a české sebevědomí rostlo. V Praze se 16. května 1862 konala slavnost na počest Karla Havlíčka Borovského a v dřevěném Novoměstském divadle před Koňskou bránou vystoupilo 820 zpěváků z různých koutů českých zemí, kteří vzbudili takové nadšení, že byli označováni jako „národní to vojsko národa českoslovanského“. Však se podle dobového tisku účastníkům tajil dech a mnozí se prý ptali: „Jsou to rytíři blaničtí, již přicházejí, aby přispěli národu českému k jeho oslavě?“ A toho roku to nebylo jediné rozvinutí blanického motivu. Významný český politik F. L. Rieger pronesl 8. září 1862 u rodného domu Václava Hanky v Hoříněvsi u Hradce Králové plamennou řeč, v níž rovnou zvěstoval naplnění blanické pověsti: „Jest pověst po Čechách o Blaníku a rytířích v něm spějících, kteří probudí se v den nejvyššího nebezpečí a sklíčenou vlast opět vysvobodí. Pověst ta jest již vyplněna. Otevřela i otvírá se země a vycházejí bojovníci ozbrojeni mečem nadšení, brněním národnosti, štítem práva a pravdy.“

Jenže až takový úspěch česká politika, bojkotující obnovený parlament ve Vídni, neslavila a rakouský císař František Josef I. otálel i se slibovanou korunovací na českého krále, k níž nakonec nikdy nedošlo. Nejspíše proto mizí blanický patos a místo něj nastupuje ostrá blanická ironie. Jan Neruda napsal 1. května 1863 v Plzni svůj první „cestovní fejeton“, v němž popisuje i slavný plzeňský pivovar, jehož sklepy navštívil: „35.000 věder ležáku dřímá zde jako vojsko blanické; až bude letos nejhůř, vyrazejí ven a osvobodí vlast.“ V románu Václava Vlčka nazvaném *Po půlnoci*

a vydaném roku 1863 opilci na ulici pokřikují: „Rytíři blaničtí! Už je čas – doba vypršela!“ A v básnickém zpěvu *Zvíkov* od J. V. Sládka z roku 1864 jsou Duchem slávy z hrobu vyvoláváni dávní čeští hrdinové, mezi nimi i blaničtí rytíři, kteří si stěžují, že nemohou vyjet českému národu na pomoc: „Kletbou nás zazdili, nemůžem z vrchu ven!“

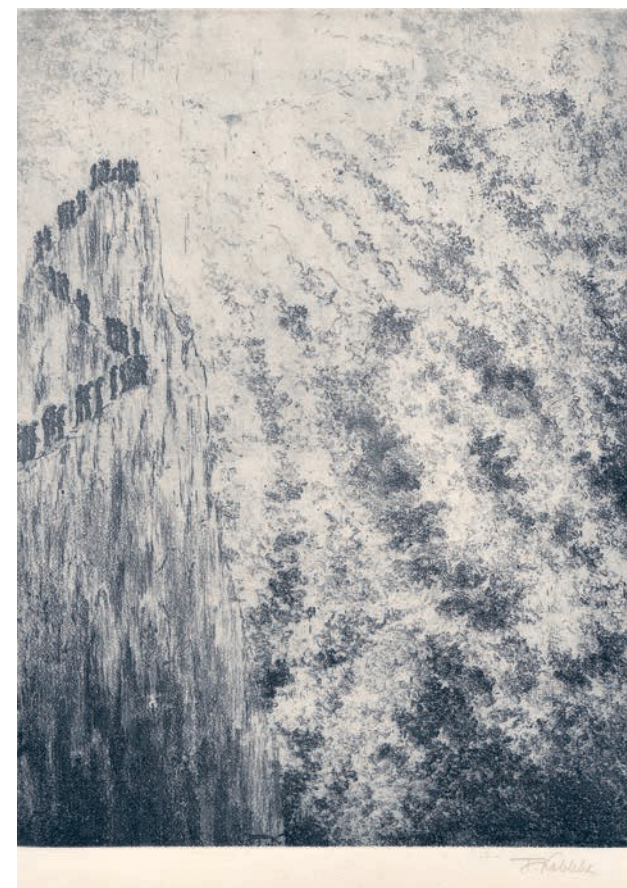
Naprosto žádné servítky si nebral satirický týdeník *Bič*, v němž byla 17. září 1864 publikována karikatura od Františka Kolára s názvem „Blaničtí rytíři“. V jeskyni vidíme oválný stůl, na jehož ubruse čteme nápis „Sbor pro zřízení Národního divadla“, a kolem něj podřimující důstojné muže, což byla kritika otálení se zahájením stavby nového českého divadla v Praze. Znovu se v týdeníku *Bič* operovalo s Blaníkem už 15. října 1864 v komentáři k obecním volbám: „Meteorologické a magnetické pozorování. [...] Blaničtí rytíři ještě jsou v hluboký sen pohřbeni a jen v některých místech po volbách protírají si oči.“

Na tzv. rakousko-uherské vyrovnání z roku 1867, kterým byly ignorovány české státoprávní požadavky, reagovaly české elity „táborovým hnutím“, které začalo na jaře 1868 manifestací na Řípu a pokračovalo setkáními například na Bezdězu, Karlštejně, u Lipan, ale také na Blaníku – tam dokonce dvakrát! Napotřetí, když se tábor nemohl konat přímo na Velkém Blaníku, se sešlo asi 20 tisíc lidí na tzv. Rytířské louce. Poté byl Blaník až do konce roku 1868 dnem i nocí úředně hlídán, aby se nemohl stát místem národních slavností a demonstrací. Uskutečnit se nesměl ani slavnostní pochod z Blaníku na Bílou horu, symbolicky plánovaný na 7.–8. listopadu 1868. Táborové hnutí v roce 1869 sice neutichlo, ale všechna další shromáždění na Blaníku byla i nadále zakázána.

Význam Blaníku byl potvrzen tím, že kámen z Blaníku byl v květnu 1868 umístěn do základů Národního divadla a osobně na něj poklepal Bedřich Smetana. I při této příležitosti byli vzýváni blaničtí rytíři: „Také český národ má podobnou víru, že po Žižkově smrti rytíři čeští vešli do hory Blaníku, a tam usnuli a spí doposud.“ Dokonce zazněla modlitba k Bohu, aby svému úkolu dostáli, probudili se, osvobodili český národ a obnovili jeho slávu. Od té doby Blaník fungoval jako symbol české emancipace, jehož jménem se zaštiťovali čeští politici, literáti a umělci, stejně jako političtí emigranti. Vždyť například i emigrant Josef Václav Frič začal roku 1868 vydávat v Berlíně týdeník nazvaný *Blaník*, v němž publikoval též svou veršovanou „Pověst z pod Blaníka“ vábící „až k roklím, nad nimiž náš Blaník trůní“.

Novinář Josef Jodas v satirě *Pokrok v Čechách* z roku 1872, která je dialogem Šaška s personifikovaným Pokrokem, promlouvá takto válečnický a zároveň „antiblanický“: „Blaník sám od sebe se nikdy neotevře, ale sám národ český musí jej otevřít. Blaničtí rytíři spějí tvrdý spánek, z něhož je neprobudí nic, leč břinkot zbraní, hřímání děl a ryk válečný.“ Také v románu Karla Sabiny *Král Ferdinand V. Dobrotivý a jeho doba* z roku 1875, který sice pojednává o době před rokem 1848, ale svým podtitulem *Původní román z nejnovějších časů* odkazuje k aktuální situaci, si pohrával s blanickým motivem, když české vlastence nechal založit tajný spolek nazvaný „Blaničtí rytíři“, jehož členy však mnozí měli jen za blázny. Publicista František Zákrejs, popisující v žertovné povídce „Boj o mír“ z roku 1878 hospodskou politickou debatu, uvádí na scénu doktora Jarkovského, který pohněvaně reaguje na starou českou zásadu vyjádřenou heslem „Čekejme!“: „Čekejme je jako spěme, zaspěme.“ A sládek Pěnivý posměšně doplňuje: „To bychom pak byli ovšem praví Blaničtí rytíři, neboť ti také snad již zaspali.“

Naopak Bedřich Smetana měl k Blaníku respekt a intimní vztah, neboť své jinošství prožíval v letech 1835–1844 v jeho bezprostřední blízkosti. Však se také poslední z šesti symfonických básní Smetanova cyklu *Má vlast* jmenuje *Blaník* a její hudebnost se vyznačuje jasným husitským vyzněním (a navazuje tak na předchozí část nazvanou *Tábor*). Skladatel, tehdy už zcela hluchý, ji dokončil roku 1879. Také o generaci mladší Zdeněk Fibich, rodák z Podblanicka, zahrnul blanický mýtus do své hudební tvorby, a sice v opeře *Blaník*, která vznikla na libreto Elišky

František Koblíha, ilustrace o výstupu na horu světla z knihy O. Březiny *Větry od pólů* z roku 1946.

Blanický rytíř mezi Janem Žižkou a sv. Václavem ze svatováclavské katedrály.

Krásnohorské a měla premiéru roku 1881. Společně s Řípem a Radhoštěm našel Blaník své místo i v královské (dnes prezidentské) lóži Národního divadla ve ztvárnění Julia Mařáka, který se k blanickému motivu vrátil ještě několikrát.

V *Selských baladách* Jaroslava Vrchlického, které vznikly v roce 1885 a dopracovány byly o deset let později, nalézáme i slavnou „Baladu Blánickou“, pojednávající o zážitku písmáka Jíry z útrob Blaníku (v básni označen jak „Bláník“). Narazil na rytíře, kteří „v pláštích zahalení, kolem rozložení / jako v těžké snění byli pohrouženi“ tvořili „boží vojsko“ vedené sv. Václavem a přichystané k boji. Snad to byla inspirace pro Mikoláše Alše, který v roce 1886 vytvořil známou kresbu *Blaničtí rytíři*, až do konce 20. století hojně reprodukovanou.

V dopise, který mladičský básník Otokar Březina napsal 6. listopadu 1888 z Počátků příteli Františku Bauerovi, čteme literátovu kritiku aktuálního českého politického provozu. Ironický Březina jej označuje jako „ustavičné čekání“, třeba na nikdy neuskutečnou českou královskou korunovaci Františka Josefa I.: „Ó národe blanických rytířů (blaničtí rytíři jsou rytíři spící), do tebe vrtají všelijakými šídly [...], ale tvá kolečka motají se zrovna tak jako před 50 lety! Ty jsi vzor kapesních hodinek, ale karikatura národa!“ Středoškolský profesor Jan Váňa byl autorem řady ostrých epigramů a pamfletů, z nichž blanického motivu využívá například sbírka *Mé krákory* z roku 1893 komentující blanické rytíře jako podivný archaismus: „Blaničtí rytíři. Až národu nejhůře bude, na nic, / rytířové přijedou prý z Blaníc. / Rytířům teď nerytířům prášky pomáhají / prachy. / Nechte o Blaníku zastaralé tlachy!“

Tvůrcem blanického kánonu, který je až do dnešních časů zdrojem inspirace a imaginace, je Alois Jirásek a jeho *Staré pověsti české* z roku 1894. Kniha totiž obsahuje i pověst „Blaničtí rytíři“ o vojsku sv. Václava dřímajícím v hoře Blaníku: „Svatováclavské vojsko spí. Ještě není čas, aby vstalo. To bude ve chvíli největšího nebezpečí, až se na naši vlast sesype tolik nepřátel, že by celé království roznesli na kopytech svých koní.“ Jenže, jak praví Jirásek: „V rozhodnou chvíli se Blaník otevře, rytíři v plné zbroji vyhrnou se z hory a svatý Václav jeda na bílém koni je povede na pomoc Čechům.“ Svatý kníže vyžene z Čech cizozemce a všechny nepřátele, přičemž sv. Prokop mu svou berlou bude prý pomáhat. A finále bude neméně slavné, národně-pedagogické: „Pak nastane svatý pokoj, a země česká si odpočine. Mnoho Čechů sic za těch bojů zahyne, ale ti, kteří zůstanou, budou mužové celí. Poznajíce chyby svých předků i své, budou pevně státi a nepřítel jimi o zem neudeří.“ To první vydání *Starých pověstí českých* doprovázejí ilustrace Věnceslava Černého, které ztvárňují jak takřka kontemplativní spánek svatováclavského vojska, tak jeho heroický výjezd z blanické jeskyně, jenž je v nové verzi z roku 1898 ještě dynamičtější.

A poněvadž byla Jiráskova kniha oblíbená u dětí i dospělých a záhy se stala i povinnou školní četbou, blanický mýtus expandoval z Čech na Moravu, do Slezska, na Slovensko, později i Podkarpatskou Rus a v překladech například od roku 1898 též do Ruska. Mladičský básník Otokar Palán se ještě roku 1897 ve sbírce *Na prahu života* uchýlil k patosu, když v básni „Blaničtí rytíři“ (sic!) mimo jiné deklamoval: „A neustanou, dokud nevypudí / dav nepřátelů až za české skály.“ – „Pak navrátí se v skalní útrobě.“ – „Však asi nebudou dlouho spáti!“ To Viktor Dyk si v sarkastickém „Pozvání k předplacení“ z roku 1900, propagujícím literární díla jeho přátelského okruhu, utahuje z dávno vyčpělého blanického mýtu: „My jsme ti blaničtí rytíři, / kdys procitli jsme v zlosti. / Na vlast šly těžké trampoty, / přepjaté modernosti.“

Masarykovec Jan Herben, novinář a politik, přemýšlí o Blaníku ve své knize *Hostišov* z roku 1907 a přichází s interpretací vsutku originální. Neboť ona hora je podle něj „naše Fudžijama – Blaník, v němž spí báječní rytíři blaničtí.“ A v přirovnáních k posvátné hoře, která je symbolem Japonska, pokračuje, když rozebírá českou minulost: „Horu Fudžijamu viděti z celé říše japonské: horu Blaník viděti z celých dějin národa českého.“ Blaník byl

až dosud pro Čechy spíše smutnou horou, jenže to se prý naším národním obrozením změnilo: „Smutná Fudžijama! Až konečně národ náš provolal svou novou píseň jitřní.“

To *Humoristické listy* z roku 1917, věrné české sebeironii, se naopak dopustily desakralizace blanického mýtu, když publikovaly anonymní báseň „Blanické vojsko“: „Až prý stihnou Čechy milé / nejkrutější útrapy / družina ta v plné síle / na pomoc jim přikvapí? / Nuž proč tu už dávno není / stráž na naše pečlivá?! / Což je horší utrpení / než to, když jsme bez piva?“

Ještě koncem války rozepsala literátka naivně realistických mravoučných děl Vlasta Pittnerová svůj román *Maloměstští vlastenci* který vyšel až roku 1920 po vzniku republiky. Mladí vlastenečtí manželé z časů obrozeneckých se tu dojímají nad blanickým mýtem, který chápou jako jazykově-kulturní naplnění českých aspirací: „Ti blaničtí rytíři nepřijdou, nevzbudí se z věčného spánku; ale poslal nám Bůh české vlasti a pomoc ty veliké vlastence, ty kněze, profesory, učené muže, kteří křísí ten český mateřský jazyk ze spánku a z toho spánku všechny Čechy věrně probudí.“ Jenže tato starosvětská blanická nota se už mījela s blanickým entuziasmem nového českého republikánství.

Blaník republikánský: občanská hrdost a národní vzdor

Roku 1918 byla obnovena plná suverenita českého státu v podobě republikánského a demokratického Československa a z mnoha stran se ozýval jásot opakovaně odkazující právě k Blaníku. V českých novinách vycházejících ve Vídni vyšla 9. ledna 1919 fotografie prezidenta republiky T. G. Masaryka doprovázeného československými legionáři s lakonickým komentářem: „Blaničtí rytíři, již v dobách nejtrpčích vyvstali náhle, aby s mečem v ruce a jasnou lící osvobodili vlast a národ z krutého poddanství.“

Nebyla to náhoda, protože blanická autostylizace se běžně vyskytovala i mezi legionáři. Dokládají to vyobrazení z Francie, jako například dřevoryt Františka Kupky nazvaný *Noví blaničtí rytíři*, jenž byl velmi populární. Jan Skalický z české komunity ve Francii to ostatně 15. prosince 1916 popsal v krajském tisku jednoznačně: „Blaničtí rytíři vyšli již z hory a rozptýlili se po bojištích, ale večer se vracejí zpět a jak zářící fantom letí nad českými luhy, siji naději a odvahu. Proto sv. Václav mizívá tajemně s podstavce a Bruncvík nemá více meče.“ Železniční vagonů vozících naše vojsko přes ruskou Sibiř bývaly ozdobeny výjevy z českých dějin a pověstí. Například v květnu 1918 se na jednom z nich objevilo vyobrazení spících blanických rytířů: bohyně války odhaluje oponu Blaníku, za níž jsou legionáři s červenobílými páskami. Když legionáři konečně dorazili do Vladivostoku, odkud se začali nalodovat do zaoceánských parníků k cestě do Evropy a osvobozené vlasti, vykonával pro ně v přístavu tuto převoznickou službu i parníček s československou vlajkou pojmenovaný symbolicky „Blaník“.

Legionář a spisovatel Rudolf Medek, bojující za první světové války v Rusku, vydal dokonce v roce 1921 soubor svých legionářských textů z let 1916–1920, jež nazval přímočaře jako *Blaník*. A tak se z jeho reflexe „Poznámky vánoční a novoroční“ dozvídáme, jak smýšlel na přelomu let 1917 a 1918 o „blanické“ úloze československých legionářů: „Jsme skutečně to, co si o nás doma představují? Nebudeme se stydět za sebe, až přijedeme domů

Několik českých či moravských autorů, jako například Karel Malich, opakovaně zpracovávalo téma určité hory či kopce. Patřil mezi ně i pozdější slavný ilustrátor Jan Kudláček (1928–2017), který koncem 60. let v mnoha obměnách několik let kreslil a maloval jeden stejný kopec podobný Řípu (se zvláštním poděkováním autorovi).

Restaurátorka a ilustrátorka Lucie Straková nakreslila obraz cesty na posvátnou horu, v níž dlí předkové, ale sama hora směřuje dál k nebesům (se zvláštním poděkováním autorce).

a až budeme možná museti korigovati veliký sen našeho národa o blanických rytířích? Pravda, všechny sny jsou fantastické.“ A onen motiv promyšleně a do šíře rozvinul v předmluvě ke zmiňované knize, napsané na jaře 1920: „Uprostřed země české, asi tam, kde jest geometrický střed Evropy, je neveliký vrch, jenž se nazývá Blaník.“ Vůdcové národa prý vychovávali národ k tomu, že nelze pomýšlet na branný odpor vůči utlačovatelům, ale „lid československý však si nedal vzítí svoji báji o vysvobození, svoji naději v Blaník“, poněvadž věřil „v hrdinství svého plemene, jež se probudí jednou v hrudi národa, vyrazí odtud, jako vyrazí rytíři z Blaníku a svede boj o svobodu“.

Tehdy podle Medka, „aniž kdo plánoval velikou akci legií za hranicemi, sám pud, sám tajemný příkaz blanické báje, smysl pro čest národa, přinutil Čechy a Slováky, žijící za hranicemi v prvních dnech války, utvořiti ozbrojené československé oddíly, smělé legiony vítězství nebo smrti, jež po boku nepřátel Německa a Rakouska se bily za osvobození národa československého. Tak vznikly československé legie! Vznikly spontánně, bez plánu, sporadicky po celém světě. Vznikly proto, poněvadž jim tak přikazoval Blaník. Báj praví, že rytíři blaničtí vyjdou na pomoc národu v hodinu nejtěžší; ta hodina zde byla. Nastala veliká světová válka.“

Legionářská verze blanického mýtu ztotožňující legie s vojskem blanických rytířů se stává jakousi konstitutivní republikánskou legendou obnoveného českého státu. Vždyť i mladičká Jiří Wolker měl při studentské akademii prostějovského gymnázia na jaře 1919 emfatický proslov, v němž prohlásil legionáře za blanické rytíře: „Naši blaničtí rytíři vyjeli z tajemné jeskyně, junácky rozletěli se do celého světa, aby urvali pro svoji ubitou vlast nejslavnější vavříny svobody. [...] Kdo nezná v světě československé legionáře?“

Blaník znovu vstupuje i do nejvyšších kulturních sfér, když skladatel Leoš Janáček v roce 1919 jako oslavu svobody a nové republiky vytvořil velkolepou symfonickou poému *Balada blanická*, inspirovanou básní Jaroslava Vrchlického, kterou dedikoval „osvoboditeli T. G. Masarykovi“ a jež měla premiéru 21. března 1921 na matiné Státní konzervatoře v Brně. Na tom

je ostatně vidět i skutečnost, že „blanický jásoť“ nezůstal omezen toliko na Čechy, ale rezonoval i na Moravě.

Svérázný lékař a spisovatel František Hamza, který se v románu *Šimon kouzelník* z roku 1920 zabývá úlohou katolických kněží-buditelů z časů národního obrození, však vrací blanický patos z heroické válečné roviny do každodennosti. Například Josef Dobrovský je pro něj „blanickým rytířem českého ducha“ a ústy hlavního hrdiny faráře Šimona, řeholníka želivského, si autor stýská nad českou pasivitou a neodpovědností: „Vidíš je? Jak je mi jich líto, jak je mi hořko! Zvednou někdy hlavu? Kdy se rozevře Blaník jejich rytířů?“ A je to paradoxně žena, farářova přítelkyně Liduška, která mu dodává odvalu a ukazuje zdroj naděje: „V dětech jsou blaničtí rytíři!“

Sepětí republiky s blanickým mýtem se manifestovalo i v oficiálním umění. Krátce před rokem 1929 vznikly při kapli sv. Václava v katedrále sv. Víta sloupové hlavice od Vojtěcha Suchardy se svatým Václavem a spícími blanickými rytíři. A když se 28. září 1929 slavilo v Československu svatováclavské milénium, byla symbolicky otevřena i nová bronzová vrata tří portálů západního průčelí právě dostavěného Svatovítského chrámu. Podle návrhu sochaře Otakara Španiela a kreslíře Hugo Brunnera byl v duchu figurálního neoklasicismu ztvárněn i reliéf, na němž svatý Václav na koni obklopený anděly a zástupem blanických rytířů vyjíždí bránit svou vlast.